

Раздел 4. «Экономика. Общеобразовательные, социально-гуманитарные и фундаментальные дисциплины»

FTAMP 14.35.09
ЭОЖ: 37.037

DOI [10.53002/019](https://doi.org/10.53002/019)

А.Б. Трус, Е.В. Пальцева

*Қарағанды индустриялық университеті, Теміртау, Қазақстан
(E-mail: a.trus@tttu.edu.kz, ye.paltseva@tttu.edu.kz)*

Дене тәрбиесі процесінде сынды ойлауды дамыту

Мақалада авторлар оқытушылардың ЖОО-да оқытудың жаңа, қарқынды нысандарын үнемі ізденуі нәтижесінде қазіргі заманғы білім беру технологияларына үлкен рөл беріліп отырғанын атап өтті, оларды пайдалану жоғары оқу орындарының студенттері мен түлектерін кәсіби даярлаудың жоғары сапасын қамтамасыз етудің маңызды факторы болып табылады. кәсіби дайындық процесінің сәтті өтуі үшін оқу процесін технологиялық қамтамасыз ету саласында әртүрлі өзгерістер қажет, бұл теориялық негіздеме, мазмұндық техника, педагогикалық механизм және диагностикалық құралдар, университетте оқу процесінің тиімділігі мен технологиялық қамтамасыз етілуін қамтамасыз етеді. Авторлар дене шынықтыру сабақтарында сыни ойлауды дамыту технологиясын қолдану қажет деп санайды және оны қолданудың тиімділігі оқытушының да, студенттердің де дайындық деңгейіне байланысты.

Түйінді сөздер: студенттердің кәсіптік даярлығы, дене шынықтыру-спорт қызметі, дене тәрбиесі процесі, сыни ойлауды дамыту технологиясы, тұлға мен ақпараттың өзара іс-қимылының ғылыми негізделген заңдылықтары, сыни ойлауды дамыту технологиялары

Kipicne

Жоғары оқу орнында болашақ маманның жеке тұлғасын қалыптастыру күрделі және көп қырлы процесс, оның табысты болуы, ең алдымен, оны ұйымдастыру және жоспарлау, қасиеттерді, білімді, білікті, дағдыларды байыту, олардың жүйелі бірлігі мен үйлесімді үйлесуіне қажетті білімнің дамуы мен қарқынды көрінісі үшін сыртқы және ішкі жағдайларды жасау арқылы қамтамасыз етіледі.

Өзгермелі әлемдегі білім берудің өзгеруі педагогиканы қамтитын гуманитарлық ғылымдар дамуының әдіснамалық негіздерін қайта қарауға әсер етеді. Тұлғаның қалыптасуы мен интеллектуалдық дамуының заңдылықтары туралы дәстүрлі идеялар жаңа теориялармен, тұжырымдамалармен, инновациялық технологиялармен, үлгілермен, вариативті білім беру бағдарламаларымен байып, ғылым мен тәжірибені дамытудың іргелі принциптеріне көбірек көңіл бөледі талап етеді [1].

Жоғары білікті мамандарды даярлаудың тиімділігі мен сапасын арттыратын, олардың рухани өсуін қамтамасыз ететін жолдар мен жағдайларды ғылыми тұрғыдан іздестіру – жаңа ұрпақтың білім стандартына негізді түрде көшіп келе жатқан қазіргі білім берудің басты міндеттерінің бірі.

Университет студенттері мен түлектерін жоғары сапалы кәсіби даярлауды қамтамасыз етудің маңызды факторы заманауи білім беру технологияларын қолдану нәтижесінде олардың белсенді оқу-танымдық қызметі болып табылады.

Студенттік жас жеке тұлғаны қалыптастыру және мінез-құлық үлгісін дамыту бойынша қарқынды жұмыспен сипатталады. Бұл моральдық-эстетикалық қасиеттердің ең белсенді дамуы, мінез-құлықтың қалыптасуы және тұрақтануы, ең бастысы, ересек адамның әлеуметтік рөлдерінің толық спектрін меңгеру кезеңі: азаматтық, қоғамдық-саяси, кәсіби-еңбек және т.б.

Бұл кезеңдегі жастар ақпараттың үлкен көлемін игеру, болашақ кәсіби іс-әрекетке қажетті дағдылар мен икемділіктерді дамыту және оларды іс жүзінде қолдану қажеттілігімен байланысты қарқынды ақыл-ой жұмысының үлкен мүмкіндіктеріне ие.

Сонымен қатар, жоғары интеллектуалдық өнімділікті сақтау үшін жүрек-тамыр, тыныс алу, нейроэндокриндік жүйелердің, дене тіндерінің қалыпты жұмыс істеуі, психикалық және

Раздел 4. «Экономика. Общеобразовательные, социально-гуманитарные и фундаментальные дисциплины»

психофизиологиялық қасиеттердің дамуы, тұрақты физикалық белсенділік және әртүрлі бұлшықет жүктемелері қажет. Адамның қимыл-қозғалыс белсенділігінің ұзақ және елеулі шектелуі психикалық күйлердің жағымсыз өзгерістеріне әкелетіні анықталды: психикалық өнімділік, зейін, ойлау және есте сақтау функциялары төмендейді, эмоционалды тұрақтылық әлсірейді, шаршау тезірек басталады. Бұлшықет белсенділігінің жетіспеушілігі дененің жүрек-тамыр және эндокриндік жүйелерінің ауруларының негізгі себептерінің бірі болуы мүмкін.

Студенттердің оқу-танымдық іс-әрекеті студенттердің салауатты өмір салтын қалыптастырудың жалпы әлеуметтік мәселелерінде қажетті дене шынықтыру және спорттық іс-әрекеттермен, сондай-ақ аурулардың алдын алу және денсаулықты қалпына келтіру мәселелерімен тығыз байланысты.

Дене шынықтыру үрдісінде студенттердің университеттегі оқу жағдайларына бейімделуін жақсартуға, дененің психофизиологиялық және функционалдық мүмкіндіктерін арттыруға, жеке қасиеттерді және қажетті кәсіби іс-әрекетке психофизикалық дайындығын қалыптастыруға көмектесетін құралдардың жеткілікті қуатты қоры бар.

Қазіргі жағдайда іс жүзінде оқыту және тәрбиелеу мақсатында жұмыс істейтін педагогика, психология, профилактикалық медицина, дене шынықтыру сияқты ғылымдар іс жүзінде бір-бірінен жасанды шекаралармен бөлінген жағдай туындады. Демек, бағдарламалардың көпшілігі, мысалы, зиянды әдеттермен және төмен физикалық белсенділікпен күресу үшін бір факторлы және тиімсіз. Жоғарыда айтылғандар университеттің оқу процесінде әртүрлі пәндердің өзара байланысы қажет екендігін көрсетеді.

Жоғарыда атап өтілгендей, университетте оқыту үдерісінің тиімділігін арттыруға көмектесетін жаңа, қарқынды нысандарды іздеу нәтижесінде заманауи білім беру технологияларының рөлі артып келеді.

Заманауи білім беру технологияларын пайдалану жоғары оқу орнының студенттері мен түлектерін жоғары сапалы кәсіби даярлауды қамтамасыз етудің ең маңызды факторы болып табылады, өйткені кәсіптік оқыту үдерісінің сәтті аяқталуы оқу процесін технологиялық қамтамасыз ету саласында әртүрлі қайта құруларды қажет етеді.

Технологиялық қамтамасыз ету – бұл университетте оқыту үдерісінің тиімділігі мен технологиялық қамтамасыз етілуін қамтамасыз ететін теориялық негіздеме, мазмұнды технология, педагогикалық механизм және диагностикалық құралдар [2].

Негізгі бөлім

Дене шынықтыру сабағында сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясын пайдалану қажет, оны қолданудың тиімділігі оқытушының және студенттің өзінің дайындық деңгейіне байланысты. Бұл болжамды растау үшін біз бұл технологияның мәнін қарастыруды қажет деп санаймыз.

Өлемдегі заманауи білім беру үдерісінің басым бағыттарының бірі орта және жоғары оқу орындарында студенттердің сыни тұрғыдан ойлауын дамыту болып табылады.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту теориясы 1997 жылдан бері белгілі болды, ал 2000 жылдан бастап оның жобасы өз бетінше дамып келеді.

Оның алғышарттары ақпараттық кеңістіктің үздіксіз кенеюі, ақпараттық процестер рөлінің және сырттан келетін ақпарат көлемінің күрт артуы сияқты заманауи қоғамның беталысы болды. Мұның барлығы әлеуметтік салада және ең алдымен білім беру саласында көрініс табуда. Сондықтан да біз бүгін білім беру парадигмасының өзгеруі, білім беру жүйесін дәстүрлі білім педагогикасынан инновациялық, дамытушы педагогикаға қайта бағдарлау туралы айтып отырмыз, оның мақсаты тұлғалық қасиеттердің барлық жиынтығын: білім, дағдылар, ақыл-ой әрекетінің әдістері, өзін-өзі басқару механизмдері, эмоционалдық, моральдық-әрекеттік және практикалық салалық қабілеттерді дамыту болып табылады.

Көбінесе сыни тұрғыдан ойлауды бір нәрсенің сенімділігін, дәлдігін немесе құндылығын бағалау процесі, себептер мен балама көзқарастарды іздеу және табу, жағдайды тұтастай қабылдау және фактілер мен фактілерге негізделген өз ұстанымын өзгерту үшін бағалау қабілеті деп түсініледі. Оны логикалық немесе аналитикалық ойлау деп те атайды.

Д.Халперн сыни тұрғыдан ойлаудың келесі анықтамасын ұсынады: «Қажетті нәтиже алу ықтималдығын арттыратын когнитивтік дағдылар мен стратегияларды қолдану. Тепе-теңдік,

Раздел 4. «Экономика. Общеобразовательные, социально-гуманитарные и фундаментальные дисциплины»

логикалық және мақсаттылықпен ерекшеленеді». «Сыни тұрғыдан ойлаған кезде, - деп түсіндіреді Д.Халперн, - біз өзіміздің ойлау процестеріміздің нәтижелерін бағалаймыз - біз қабылдаған шешім қаншалықты дұрыс немесе тапсырманы қаншалықты сәтті орындадық» [4].

Білім беру технологиясы ретінде сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының ерекшелігі неде?

Біріншіден, білім беру процесі тұлға мен ақпараттың өзара әрекеттесуінің ғылыми негізделген үлгілеріне негізделуі керек.

Екіншіден, бұл технологияның фазалары (шақырулар, түсіну, рефлексия) оқытушының әрбір оқу жағдайында уақыттың әр сәтінде мүмкіндігінше икемді және шынайы болуы үшін инструменталды түрде қамтамасыз етіледі: біз әртүрлі көрнекілік туралы айтып отырмыз. мәтінмен жұмыс істеу үлгілері мен стратегиялары, талқылауларды ұйымдастыру және жобаны жүзеге асыру процесі.

Үшіншіден, технологиялық стратегиялар барлық оқытуды ынтымақтастық, ортақ жоспарлау және мағыналылық қағидаттары негізінде жүргізуге мүмкіндік береді.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясының міндеттері: өзіндік пікір қалыптастыру; әртүрлі пікірлер, теориялар, тұжырымдамалар арасында саналы таңдау жасау; мәселені шешу дағдылары; дәлелді пікірталас жүргізе білу; ортақ шешім туатын бірлескен жұмысқа құндылық бағдары; басқа біреудің көзқарасын бағалау және адамның кез келген мәселеге деген көзқарасы мен пікірі көптеген факторлардың әсерінен қалыптасатынын түсіну қабілеті [4].

Сыни тұрғыдан ойлау адамның интеллектуалдық әрекетінің бір түрі болып табылатындықтан, ол қабылдаудың жоғары деңгейімен және қоршаған ақпарат өрісіне объективті көзқараспен сипатталады, дене шынықтыру сабақтарында сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясын пайдалану мыналарға ықпал етеді: студенттердің жеке психикалық процестерін белсендіру; зерттеу дағдыларын, оның ішінде ақпарат көздерін шарлау, қажетті ақпаратты таңдау, жаңа білімді сыни тұрғыдан бағалау, қорытындылар мен жалпылаулар жасау дағдыларын қалыптастыру; өзіндік ізденіс шығармашылық белсенділігін ынталандыру, өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі ұйымдастыру механизмдерін іске қосу.

Жоғарыда айтылғандарды университетте дене тәрбиесі үдерісіне қатысты қарастыруды ұсынамыз. университетте оқу процесінің құрылымы, атап айтқанда оқу жұмысының бағдарламасымен ұсынылған дене тәрбиесі процесі үш бөлімнен тұрады: теориялық бөлім (дәрістер курсы), практикалық бөлім (әдістемелік және практикалық сабақтар) және бақылау (бақылау нормативтерін тапсыру).

Әзірленген бағдарлама бойынша әдістемелік және практикалық сабақтарды өткізуді қамтитын практикалық бөлімге көбірек сағаттар бөлінген. Бұл бөлімнің мазмұны студенттердің дене шынықтыру дайындығына арналған әзірленген бағдарламаны қамтиды. Бақылау теориялық курс бойынша тестілеуді, бақылау нормативтерін және тестілеуді, сондай-ақ студенттердің дайындық деңгейін талдауды және бағалауды қамтиды.

Физикалық даму құрылымдарын құру принципін және студенттердің дайындығының әртүрлі түрлерін қарастырайық.

Дене дамуының құрылымы антропометриялық көрсеткіштерге құрылады: бой, салмақ, спириметрия, кеуде шеңбері және динамометрия, сонымен қатар оларды байланыстыратын элементтер, мысалы, бой-салмақ, өмір, күш көрсеткіштері және т.б.

Дене дайындығының құрылымы дене сапалары көрсеткіштеріне құрылады және мыналардан тұрады: жалпы, күш төзімділігі және жылдамдық-күш жаттығулары, ол бақылау нормаларын қабылдауда көрінеді: қысқа қашықтыққа жүгіру (100 м), ұзақ қашықтыққа жүгіру (қыздар үшін 2000 м, ұлдар үшін 3000 м), денені көтеру (қыздар үшін), штангаға тартылу (ұлдар үшін).

Психофизикалық дайындық құрылымы тек физикалық қасиеттердің көрсеткіштеріне ғана емес, сонымен қатар студенттердің болашақ мамандығына қажетті ерекше қасиеттерге, мысалы, статикалық төзімділікке, оның элементі дененің көлденең күйін төмен қаратып ұстауға немесе күш төзімділік пен ептілік.

Функционалдық дайындық құрылымы студенттердің болашақ мамандығына қажетті таңдамалы бағыттағы функционалдық жүйелердің көрсеткіштеріне құрылады. Мысалы, жүрек-тамыр жүйесі өз элементімен – Руфье сынағасы, тыныс алу жүйесі оның элементтерімен – спириметрия, Штанге сынағасы және т.б.

Әрбір студент өзінің физикалық дамуы мен функционалдық дайындығы көрсеткіштерінің нәтижелері бойынша жүктемені білуі және есептей алуы, семестр бойынша даму динамикасын ескере

Раздел 4. «Экономика. Общеобразовательные, социально-гуманитарные и фундаментальные дисциплины»

отырып әзірленген оқу жылыдағы дайындық түрлері бойынша бақылау сынақтарының нәтижелерін білуі керек.

Бастапқы кезеңде тестілеу және өлшеу мәліметтерін оқытушы жүзеге асырады, содан кейін студенттерді олардың физикалық дамуын бағалау әдістеріне және олардың функционалдық дайындығын анықтау әдістеріне үйрету керек.

Осылайша, біз ұсынған сұлба келесі түрде болады.

1. Физикалық даму.

Қыркүйек, сәуір – оқу жылының басы мен аяғында студенттің физикалық даму деңгейін анықтау.

Қазан-мамыр – оқу және өз бетінше жаттығулар мен спорттық жаттығулар процесінде дене дамуының деңгейін одан әрі арттыру.

2. Физикалық және психофизикалық дайындық.

Қыркүйектің соңы – қазанның басы – бақылау нормативтерін қабылдау.

Қазан айының соңы – желтоқсанның аяғы – дене шынықтыру деңгейін арттыру, жалпы және күш төзімділігін, моторикасын дамыту.

3. Функционалды дайындық.

Қыркүйек, желтоқсан, мамыр – жүрек-қантамыр жүйесінің функционалдық жағдайын зерттеу және физикалық өнімділікті анықтау, сыртқы тыныс алу жүйесінің функционалды жағдайын, вестибулярлық аппараттың функционалдық жағдайын зерттеу.

Қорытынды

Оқу жылында студенттермен жеке жұмыстар жасауға көңіл бөлу қажет. Ол үшін оқытушы әрбір студентке белгілі бір оқу кезеңіне іс-әрекеттің жеке білім беру бағдарламасын белгілейді, бұл бағдарламаның бір тарауын жеке меңгеру тәсілі болып табылады. Студент дене шынықтыру сабағына қатысумен қатар сабақтан тыс уақытта өз бетімен жаттығуы қажет.

Осылайша, зерттеуіміздің нәтижелерін қорытындылай келе, біз авторлардың студенттердің оқу-танымдық іс-әрекеті салауатты өмір салтын қалыптастырудың жалпы әлеуметтік мәселелерінде қажетті дене шынықтыру және студенттер спорттық іс-әрекеттермен, сондай-ақ аурудың алдын алу және денсаулықты қалпына келтіру мәселелерімен тығыз байланысты болуы керек деген пікірлерін растаймыз.

Дене шынықтыру бойынша оқу үрдісінде қазіргі білім беру технологияларын, атап айтқанда: сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологияларын қолдану студенттерді ойлауға, талдауға, проблеманы және оны шешу жолдарын таба білуге үйретеді. Біздің зерттеу нәтижелеріміз түпкілікті болып саналмайды; біз осы бағытта жұмысты жалғастыруды жоспарлап отырмыз.

Әдебиеттер тізімі

1. Кирьякова, А.В. Аксиология и инноватика университетского образования: монография. / Кирьякова А.В., Ольховая Т.А. – М: «Путь» 2019г. – 203 стр.

2. Беликов, В.А. Образование. Деятельность. Личность: монография / В.А. Беликов. – М.: Академия Естествознания, 2015г. – 340стр.

3. Заир-Бек, С.И. Методологические основы подготовки педагогов к освоению гуманитарных образовательных технологий. / С.И. Заир-Бек. – Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. Выпуск №42. Том 9., 2017. – 53-584стр.

4. Халперн, Д. Психология критического мышления. Санкт-Петербург: 2018г – 512стр.

А.Б. Трус, Е.В. Пальцева

Развитие критического мышления в процессе физического воспитания

Авторами в статье отмечается, что в результате постоянного поиска преподавателями новых, интенсивных форм обучения в вузе, все большая роль отводится современным образовательным технологиям, использование которых является важнейшим фактором

Раздел 4. «Экономика. Общеобразовательные, социально-гуманитарные и фундаментальные дисциплины»

обеспечения высокого качества профессиональной подготовки студентов и выпускников вузов. Так как для успешного протекания процесса профессиональной подготовки требуются различные преобразования именно в сфере технологического обеспечения процесса обучения, которое представляет собой теоретическое обоснование, содержательную технику, педагогический механизм и диагностический инструментарий, обеспечивающие эффективность и технологическое обеспечение процесса обучения в вузе. Авторы настаивают, что использование технологии развития критического мышления в процессе занятий по физической культуре необходимо, а эффективность ее применения зависит от уровня подготовки, как преподавателя, так и самих студентов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка студентов, физкультурно-спортивная деятельность, процесс физического воспитания, технология развития критического мышления, научно обоснованные закономерности взаимодействия личности и информации, технологии развития критического мышления.

A.B. Trus, E.V. Paltseva

Development of critical thinking in the process of physical education

The authors of the article note that as a result of the constant search by teachers for new, intensive forms of education at the university, an increasing role is assigned to modern educational technologies, the use of which is the most important factor in ensuring high-quality professional training for students and graduates of universities. since the successful course of the professional training process requires various transformations in the field of technological support of the learning process, which is a theoretical justification, a meaningful technique, a pedagogical mechanism and diagnostic tools that ensure the effectiveness and technological support of the learning process at the university. The authors insist that the use of critical thinking technology in physical education classes is necessary, and the effectiveness of its use depends on the level of training of both the teacher and the students themselves.

Keywords: professional training of students, physical culture and sports activities, the process of physical education, technology for the development of critical thinking, scientifically based patterns of interaction between personality and information, technologies for the development of critical thinking.

References

1. Kir'yakova A.V., Ol'khovaya T.A. Aksiologiya i innovatika universitetskogo obrazovaniya: monografiya. – М.: «Put'», 2019. – 203 s.
2. Belikov V.A. Obrazovanie. Deyatel'nost'. Lichnost': monografiya. – М.: Akademiya Estestvoznaniya, 2015. – 340 s.
3. Zair-Bek S.I. Metodologicheskie osnovy podgotovki pedagogov k osvoeniyu gumanitarnykh obrazovatel'nykh tekhnologiy // Izvestiya Rossiyskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A.I. Gertsena. – 2017. – Vyp. 42. – T. 9. – S. 53–584.
4. Khalbepn D. Psikhologiya kriticheskogo myshleniya. – Sankt-Peterburg, 2018. – 512 s.